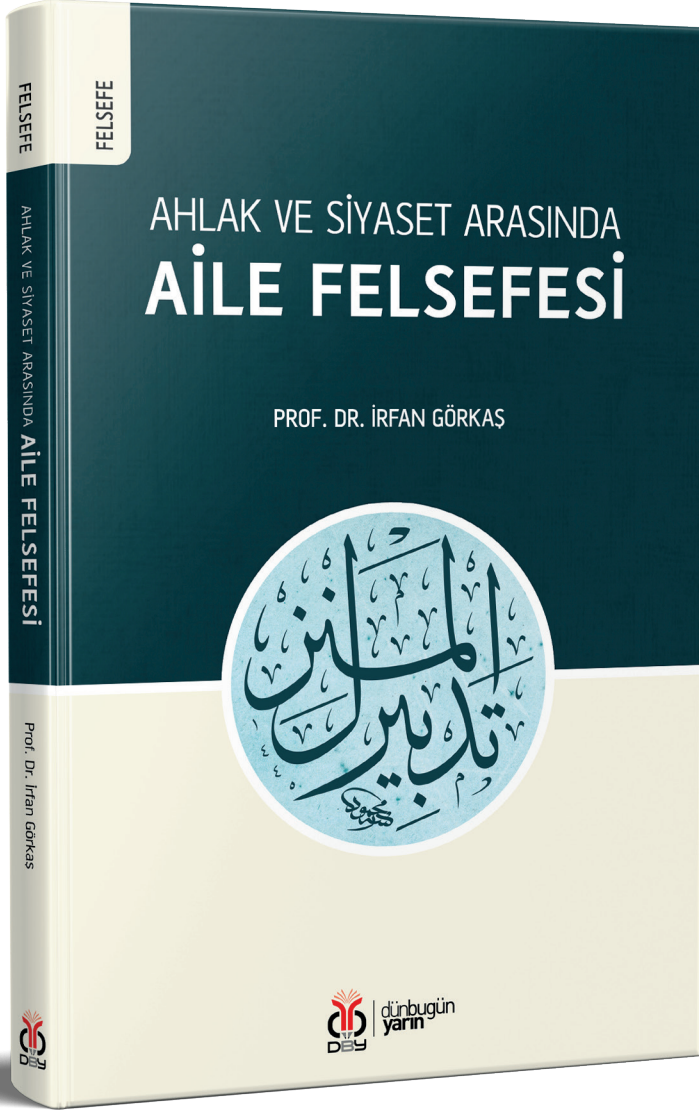

AHLAK VE SİYASET ARASINDA AİLE FELSEFESİ

PROF. DR. İRFAN GÖRKAŞ

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” ları aydınlatır.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” ları aydınlatır.

© 2024, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 358
Felsefe: 21

ISBN 978-625-6769-68-7
Sertifika No: 52315

Baskı Tarihi: İstanbul, 2024

Yazar:
İrfan Görkaş

Editör:
İsmail Taş

Yayın Yönetmeni:
İrfan Güngörür

Kapak/Mizanpaj:
DBY Ajans

Baskı/Cilt:
Repro Bir Matbaacılık
(Sertifika No: 47381)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Görkaş, İrfan

Ahlak ve Siyaset Arasında Aile Felsefesi (Tebdîrî'l-Menzil)

/ Yazar: İrfan Görkaş (Prof. Dr.) Editör: İsmail Taş (Prof. Dr.)

İstanbul: DBY Yayınları, 2024.

208 s. ; 13,5x21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 358) ___ Dizin var.

ISBN 978-625-6769-68-7

1- Felsefe 2- Aile Felsefesi 3- Ahlak Felsefesi 4- Siyaset Felsefesi

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar	6
Önsöz	13
Giriş	17
I. Ara-Felsefe: Aile Felsefesi	25
1. Kavramlar	25
1.1. Aile	25
1.2. Dâr	26
1.3. Konak ve Menzil	27
1.4. Aile Tanımları	28
2. Ahlak ve Siyaset Arasında Bir Felsefe: Aile	31
2.1. Siyasetin İlkesi ve Prototipi Olarak Aile Felsefesi	34
3. İslam'da Aile Felsefesi Geleneği	40
3.1. Aile Siyaset Felsefesi Bir Ortaklık (el-İştirak) Felsefesidir	44
3.2. Aile Siyaset Felsefesi Bir Sözleşme Felsefesidir	47
3.2.1. Sözleşmeden Doğan Ortaklıklar	48
3.2.2. Sözleşmenin Gereklilikleri	50
Sonuç	53
Kaynaklar	55

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr
Tel.: +90 212 526 98 06

Birinci Bölüm
KURUCULAR (EBEVEYN) AHLAK FELSEFESİ

I. Model İnsan Olarak ‘Aile Reisi’	57
1. İslam Ahlak Felsefesinde Model İnsan Tasavvurları.....	57
2. Aile Kavramı	59
3. Ailenin Tanımı ve Unsurları.....	60
3.1. Aile Reisi ve Yönetimi.....	62
3.2. Aile Reisi ve Eşi.....	63
3.3. Aile Reisi ve Çocuklar.....	64
3.4. Aile Reisi ve Hizmetliler.....	66
4. Aile Reisi ve Mal/Servet Yönetimi.....	68
4.1. Malın Kazanılması.....	69
4.2. Malın Muhafazası	70
4.3. Malın Harcanması.....	70
5. Aile Felsefesinin Mahiyeti	71
5.1. Aile Felsefesi Bir Sözleşme (Akd) ve Ortaklıktır (Müşareke)	71
5.2. Aile Felsefesi Bir İlahî-Sosyal Düzen (Nizam) ve Yönetim (Tedbir) Sanatıdır.....	73
Sonuç.....	75
Kaynaklar	76
II. Klasik Dönem Türk İslam Ahlakında Kadın	78
Giriş.....	78
1. Obada Kadın (Olmak).....	81
1.1. Oğuzname’de Oğuz Egemenliği ve Kadın.....	82
1.1.1. Mukaddime’de Kadın.....	83
1.1.2. Destan Metinlerinde Kadın	88

1.1.2.1. “Genç-Kız” ve “Savaşçı-Alp” Olarak Kadın.....	88
1.1.2.2. “Anne” Olarak Kadın.....	97
2. Konakta Kadın (Olmak).....	101
2.1. “Genç-Kız” Olarak Kadın	103
2.2. “Eş” Olarak Kadın	106
2.3. “Eğitimi” ve “Yönetici” Olarak Kadın	108
Sonuç.....	109
Kaynaklar	115
III. Osmanlı’da Aile ve Kadın: Karamanî’nin <i>Âdâbu’l-Menazil</i>i	117
Giriş.....	117
1. Karamanî’nin Eserleri ve <i>Âdâbu’l-Menazil</i> i	122
2. <i>Adabu’l-Menazil</i> ’de Osmanlı Aile Ahlakı Felsefesi ve Konuları	123
3. Karamanî’nin Aile (Ehli Beyt) Ahlakını Yazış Gereğesi	129
4. Karamanî’nin “Ehli Beyt Nizamı” ve Yöneticisi.....	130
5. Aile (Ehli Beyt) Ahlakı.....	133
5.1. Karamanî’nin Ehli Beyt Nizamının İdeal Kadınları.....	138
Sonuç.....	139
Kaynaklar	141

İkinci Bölüm
ÇOCUK AHLAK FELSEFESİ

I. Câmî’de Şiir Ahlakı ve Çocuk-Yönetici Salaman’ın Eğitimi	143
1. Neden Câmî?.....	143
2. Şiir-Ahlak İlişkisi.....	144

3. Câmî'nin Şiir Ahlakı.....	146
3.1. Salaman'ın Şairliği	146
3.2. Salaman'ın Doğal Ahlakı.....	147
3.3. Yönetim-Felsefe/Hikmet İlişkisi ve Dört Siyasal Erdem.....	148
3.4. Salaman'ın Riyazet Eğitimi.....	150
3.5. Salaman'ın Hikmet Eğitimi ve Zühre'yle İttisali.....	151
Kaynaklar	152

II. Ali b. Hüseyin el-Amâsî'nin

Risaletü'l-Edeb'inde Çocuk Ahlakı	153
1. Sorun Yahut Çocuk Ahlakına Giriş.....	153
2. İslam Âdâb Geleneği ve Çocuk Ahlakı	154
3. Risale-i Edeb' in Telif Sebebi ve Çocuk Ahlakı.....	157
4. Risale-i Edeb' te Çocuk Ahlakı.....	161
4.1. Mektep Çocuğunun Ahlakı (Edeb-i sıbyanı'l-mekteb)	165
Sonuç.....	167
Kaynaklar	169

III. Sünbülzade Vehbî'de

Poetik-Pendname Olarak Çocuk Ahlakı	170
1. Çocuk Ahlâkına Giriş	170
2. Osmanlı Poetik-Pendname Geleneği.....	171
3. Lütfiyye'nin Poetik-Pendname Geleneğindeki Konumu.....	175
4. Sünbülzade'nin Çocuk Ahlâkı	179
4.1. Baba-Çocuk İlişkisi.....	180
5. Erdemler (Faziletler).....	182
5.1. Konuşma Âdâbı.....	182
5.2. Değerli Kimselerle Dostluk	183
5.3. Meslek Seçimi.....	183

5.4. Aklını Kullanmak ve İstişare.....	185
6. Erdemsizlikler	185
6.1. Zulmün Kötülüğü	186
6.2. Tevliyet ve Cibâyetten kaçınmak.....	186
6.3. Kuşbâziden Kaçınmak	187
6.4. Şüküfekârîden Kaçınmak.....	187
Sonuç.....	188
Kaynaklar	191

Üçüncü Bölüm AİLE FELSEFESİ TERİMLERİ

I. Osmanlı Aile Terimleri Sözlüğü	193
1. Elif Harfi (Harfü'l-elif).....	193
2. Be Harfi (Harfü'l-Ba).....	195
3. Te Harfi (Harfü't-Ta).....	196
4. Se Harfi (Harfü's-Sâ).....	196
5. Cim Harfi (Harfü'l-Cim).....	196
6. Ha Harfi (Harfü'l-Hâ).....	196
7. Hı Harfi (Harfü'l-Hâ).....	196
8. Dal Harfi (Harfü'd-Dâl).....	197
9. Ra Harfi (Harfü'r-Ra).....	198
10. Ze Harfi (Harfü'z-Zâ).....	198
11. Sin Harfi (Harfü's-Sin).....	198
12. Tı Harfi (Harfü't-Tâ).....	198
13. Ayn Harfi (Harfü'l-Ayn).....	199
14. Fe Harfi (Harfü'l-Fâ).....	199
15. Kaf Harfi (Harfü'l-Kâf).....	199
16. Kef Harfi (Harfü'l-Kâf).....	200

17. Lam Harfi (Harfû'l-Lam).....	200
18. Mim Harfi (Harfû'l-Mim).....	201
19. Nun Harfi (Harfi'n-Nun).....	201
20. Vav Harfi (Harfû'l-Vav).....	201
21. He Harfi (Harfû'l-Hâ).....	201
22. Ye harfi (Harfû'l-Yâ).....	201
Genel Sonuç	203
Dizin	205

ÖNSÖZ

Aile felsefesi, öncelikle, ahlak ve siyaset felsefelerinin gölgesinde kalmış bir “ara-felsefe”dir. O nedenle çalışmamızın giriş bölümü, “ahlak ve siyaset arasında aile felsefesi” adını taşımaktadır. Bu ara-felsefeye, iki uç açısından “orta-felsefe” de diyebiliriz.

İkinci olarak aile felsefesi, felsefe çalışmaları arasında en az çalışılmış bir alandır. Bu açıdan o, felsefenin mağdur-çocuğudur. Oysa aile önemlidir. Zira birey kendisini ailede tamamlamakta, siyasetçiler devlet işlerinde aileyi örnek almaktadır. Buna göre aile, çokça ele alınması gerekmekteydi, ama bugüne kadar alınmadı. Tarihsel süreçte yaşanan felsefi mağduriyet, bu çalışmanın ortaya çıkmasının en temel sebebi oldu.

Aile felsefesinin nesnesi, tabii ki ailedir. Çalışmanın sonunda yer alan aile terimleri sözlüğü, aileyi, baba, ana, zevce, zevce, evlad, ahfad gibi fertlerden müteşekkil olan heyet-i ictimaiye diye tanımlamaktadır. Bu demektir ki aile, insanın doğduğu, gelişip neşv ü nema bulduğu, ayrılıp yeni aile kurduğu, mal-mülk edindiği, çoğalıp neslini yetiştirdiği bir organizmadır. Bu organizma, özünde ya reise bağlı kurulup bir yöneten-yönetilen, ya iki taraflı sözleşmeyle özel bir mekânda kurulan bir topluluk ve yapıdır. Birlikte-lik sebebiyle yine aile, ortaya çıkan bir güçtür. Mekânlılığı, sonradan kurulması ve birlikte varolması sebebiyle o, canlı bir varlıktır.

Bir ara-felsefe olarak aile felsefesi, bugün çekirdek aile denilen küçük aileyi ele alan bir felsefe değildir. Menzil idaresinde ele alınan aileler, büyük ailelerdir. Bu aileler, Dede Korkut'un anlattığı bey veya han ailesi, Ahlak eserlerinin anlattığı Paşa ve Vezir ailesi gibi büyük ve kalabalık ailelerdir. Bu aileler, obada ve konaklarda yaşayan ailelerdir.

Bir aile felsefesi olarak bu çalışma, klasik aile felsefesine bağlı olarak dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, Sokrates, Platon, Aristoteles, Kindi, Farabi ve İbn Sina temelinde, aile felsefesinin siyaset temelli bir "ara-felsefe" olduğu hakikati ortaya konulmaktadır. Bu felsefenin hakikati, Aristo ve Farabi'de olduğu gibi ya bir yönetim felsefesidir ya da İbn Sina'da olduğu gibi bir fiil-infiial ilişkisi olan sözleşme felsefesidir.

Birinci bölümde klasik İslam ahlak felsefesi temelinde, bir taraftan aile felsefesinin siyasetin bir konusu olduğu, diğer taraftan ahlak eserlerinin bir ara felsefesi olduğu, ilaveten ailenin iki kurucu unsuru olan "erkek/reis ve kadın ahlak felsefeleri" ele alınmaktadır. Özellikle Dede Korkut'un kitabındaki kadına bakışı ile İslam ahlak felsefesi eserlerinin kadına bakışı ve Osmanlı dönemi düşünürlerinden Karamanî'nin aileye ve kadına bakışı belirginleştirilmektedir.

İkinci bölümde çocuk ahlak felsefesine yer verilmektedir. Bu felsefe, ikisi nesir diğeri şiir olmak üzere üç müstakil eser temelinde örneklenmektedir. Birincisi Molla Câmî'nin *Salaman u Absal*'ı temelinde Platoncu bir çocuk-yönetici (şehzade) ve onun ahlak felsefesi, diğer ikisi olan Amâsî'nin *Risale-i Edebi*'nde ve Sünbülzade Vehbî'nin *Lütfiyye*'sinde Osmanlı dönemi çocuk ahlakı ve meslek edinmeleri meselesi örneklenmektedir.

Üçüncü bölümde ise alanın ilk ve tek örneği olan "Osmanlı aile terimleri sözlüğü"ne yer verilmektedir.

Sözlük, bu alanda kaleme alınmış bildiğimiz tek örnektir ve cumhuriyete geçişte Osmanlı'da yazılan romanlarda yer alan

konakları ve konakların ahlak ve siyasetine dair hakikati daha iyi anlamaya ve anlatmaya imkân veren bir sözlüktür.

Aile felsefesinin bir cüzü olan "hizmetliler" ile ailenin "geliri (mal)" meselesi, eserde yeri geldikçe kısaca özetlenmiş, onlara özel bölüm ayrılmamıştır. Zira gelir (mal), hem aileyle hem devletle ilgili bir konu olarak klasik dönemde hem Ahlakla hem Fıkıh/Hukuk alanıyla ilişkili bir konudur. Yine hizmetliler veya köleler meselesi, günümüzde oldukça değişmiş bir konudur. Her iki mesele, anlaşılabilirlik açısından her üç alanla birlikte ele alınmayı gerektirmektedir. Tarihsel süreçte kölelik kalkmış, aile için çalışan yeni sınıf oluşmuştur. Mal konusu ise, "servet" veya "iktisat" adıyla modern dönemde müstakil olarak ele alınarak bir çok bilim dalına vücut vermiştir. Belirtilen sebeplerle ailedeki çalışanlar ve gelir-kazanç (iktisat) meselesi, modern dönem çalışmalarına bırakılmıştır.

Bu şekliyle aile felsefesi çalışmasının; İslam felsefesi, Türk felsefesi ve Aile felsefesi çalışmalarına bir başlangıç ve katkı olacağına inanıyorum.

Prof. Dr. İrfan Görkaş
Mevlana Konakları-Afyonkarahisar, 2024